

Přednáška č. 13 – Analýza tržních selhání

Co to je tržní selhání?

Jde o jakýkoli projev neefektivního fungování trhů

- tržní selhání jako systémová chyba – tj. trh jako systém tenduje sám o sobě k neefektivnosti – *nedokonalá konkurence*
- tržní selhání jako morální problém – nejde o chybu systému, ale o selhání v lidském jednání – *externality, veřejné statky, asymetrické informace*

Systemové selhání

- tendence dokonale konkurenčních trhů ke koncentraci
- cílem firem je maximalizace zisku
- DoKo. je pouze teoretickou situací – předpokládá homogenitu firem na trzích
- v realitě jsou firmy heterogenní – např. už jen tím, že firmy mají různě schopný management
- na trzích přežijí jen ty nejsilnější firmy
- výsledkem je koncentrace v odvětvích a přeměna tržních struktur v NedoKo.

Systemové selhání

- NedoKo. firma je výrobně i alokačně neefektivní
- výrobní neefektivnost – firma nevyrábí s minimálními náklady
- alokační neefektivnost – firma vyrábí nižší výstup za vyšší cenu než odpovídá podmínkám DoKo. – existence DWL
- snaha o řešení: cenová regulace, antimonopolní politika

Selhání v lidském jednání - Externality

EXTERNALITA = efekt, plynoucí z činnosti daného subjektu, a to ve prospěch (či v neprospěch) subjektu jiného

- *negativní externalita* – původce způsobuje jinému subjektu nežádoucí efekt (náklady), který ovšem původce neodstraní na své náklady
- *pozitivní externalita* – původce způsobuje jinému subjektu užitek, aniž by původci bylo za tento užitek zapláceno

Negativní externalita

- u zboží s negativní externalitou dochází k produkci většího objemu než v případě zohlednění nákladů na odstranění externality
- jak zohlednit náklady na odstranění externality?
- řešení: např. zdanění spotřeby zboží způsobující negativní externalitu

Pozitivní externalita

- u zboží s pozitivní externalitou dochází k produkci nižšího objemu produkce než v případě kdy by bylo za externí užitek původci zaplaceno
- řešení: např. dotace subjektům produkujícím zboží s pozitivní externalitou

Existence veřejných statků

VEŘEJNÝ STATEK = takový, který je charakteristický splněním dvou podmínek

- *jeho spotřeba je nerivalitní* – tj. pokud někdo daný statek spotřebovává, nesníží se jeho množství (např. užívání silnice)
- *nevyloučitelnost ze spotřeby* – všechny neplaticí spotřebitele nelze, nebo je velmi nákladné, vyloučit ze spotřeby (např. užívání MHD)

POZOR! veřejný statek ≠ veřejně poskytovaný statek

Veřejný statek a neefektivnost

- trh zpravidla není sám o sobě schopen zajistit efektivní produkci veřejných statků
- bude-li na trhu ponechána např. výstavba silnic, pravděpodobně se neuskuteční, protože:
- spotřebitelé budou chtít silnici využívat, ale téměř nikdo za ni nebude ochoten zaplatit, popř. jen relativně malou částku (problém černého pasažéra)
- řešení: veřejné statky zpravidla poskytují vlády, které disponují příslušnými nástroji (vybírání daní a vymáhání placení daní)

Asymterické informace

1. Vztah *principal-agent* (nájemce-zmocněnec)
2. Nepříznivý výběr

Principal – agent

- principal deleguje část svých rozhodovacích pravomocí na svého zástupce (agenta)
- agent je zpravidla lépe informovaný než principal, takže:
- agent zvyšuje svůj užitek na úkor principala
- např.: akcionáři (principals) delegují svou rozhodovací pravomoc na management (agents) při správě a řízení akciové společnosti
- management má lepší informace než akcionáři, a tak může zvyšovat svůj užitek na úkor vlastníků (akcionářů)

Nepříznivý výběr

- díky nedokonalé informovanosti mohou spotřebitelé nakupovat nekvalitní zboží
- byla-li by informovanost dokonalá, spotřebitelé by nakupovali pouze zboží kvalitní
- firmy produkující nekvalitní zboží by trh dokázal eliminovat
- např.: nákup automobilu v autobazaru – autobazar je lépe informován o stavu vozidla než kupující – prodá i nekvalitní vůz

Řešení tržních selhání

- věc názoru
- část ekonomů (a politiků) volá po státních zásazích do trhu – intervencionistické proudy ekonomického myšlení
- část ekonomů (a politiků) chce přesto nechat volně působit trh – argument:
- státními zásahy nelze zvýšit celospolečenský užitek, pouze ho redistribuovat – např. Rakouská škola (Rothbard)

Coaseho teorém

- důraz na vymáhání vlastnických práv
- Coaseho teorém: při nulových transakčních nákladech je nejefektivnějším řešením vymáhat svá vlastnická práva
- tj. zajistit, aby např. původce negativní externality tuto odstranil na své náklady, nebo:
- aby příjemce užitku z pozitivní externality za tento užitek platil tomu, kdo mu jej způsobil
- pokud transakční náklady nenulové, je efektivnější selhání trhu řešit na celospolečenské úrovni